

тапсырмасы: әртүрлі тыңдалым дағдыларын қалыптастыруға арналған жаттығулар тобы; олар жалпы мазмұнын түсінуден бастап, детальді түсінуге бағытталады. *Тыңдалымнан кейінгі тапсырма:* тыңдалымдағы тақырып бойынша сұрақтардан тұрады және оқушылар сұрақтарға өз көзқарастарын білдіре отырып, тәжірибелерімен байланыстырады. Сонымен қатар сұрақтарға жауап беру барысында тыңдалымдағы сөздерді пайдаланады.

Оқушыларды эссе жазу құрылымы мен таныстырып, келесідей үлгіде кіріспе, негізгі, қорытынды бөлімдерінде қолдануға болатын сөз орамдарын беріп дағдыландыру. 1 абзац. Кіріспедегі сөз орамдары: Адамдар көбінесе..... деп айтады; Кейбір адамдар..... деп айтады; Көп адамдар..... деп ойлайды; Көп жағдайда..... деп саналады; Көп адамдар..... деген пікірді ұстанады; Көп адамдар..... сенімді; Кейбір адамдар..... қарсы.

2 абзац. Өз пікірін білдіретін сөз орамдары: Мен осы мәселе бойынша өз пікірімді айтқым келеді;

Қаралатын мәселенің артықшылығын сипаттайтын сөз оралымдары: Жоғарыда айтылғандай, мен..... қолдаймын, оған бірқатар себептер бар...; Осы жақты қолдау үшін көптеген артықшылықтар бар. Олар... Ең жақсысы /

Көзқарасын тізбектейтін орамдар: Біріншіден, / ең алдымен...; Бірінші кезекте..... бастау / ең басынан; Екіншіден, үшіншіден, сөз соңында, ең соңғысы, бірақ маңыздысы.

Жаңа аргументтерді келтіретін сөз оралымдары: Бұдан басқа, Сонымен қатар, / оның үстіне, сияқты / осыған қоса/,; Сондай-ақ, /.....ғана емес. Бұдан басқа/ да айта кетпеуге болмайды.

3 абзац. Кейбір адамдар..... деп есептейді, бірақ олар..... түсінбейді / олар..... ескермейді; Кейбір адамдар..... деп айтады. Мен олармен келісе алмаймын; Мен бұл көзқараспен (ұстаныммен, пікірмен) келіспеймін., себебі....

..... деген пікірді қазір көпшілігі қолдайды; Соған қарамастан, мен..... деп ойлаймын; Жоғарыдағы пікірден басқа... мен..... деп санаймын.

4 абзац. Қорытынды сөз оралымдары: Қорытындылай _____ келе,

Жалпы; Соңында жалпы қорытындалайтын болсақ; Барлық мәселелерді атап өттік; Сөз соңында; Барлығын ескере отырып, барлығын назарға ала отырып; Жеке көзқарас оралымдары: Менің ойымша, бұл мәселе даулы болып табылады; Менің пікірім бойынша; Менің түсінуім бойынша; Мен өзім..... деп санаймын. Мен өзімді..... деп дұрыс пікірде деп есептеймін; Мен..... деп түсінемін.

Қорыта айтқанда, аталмыш бағдарламаның мәні, баланың функционалды сауаттылығын қалыптастыру болып табылады.

Пайдаланған әдебиет тізімі:

1. ҚР Президентінің «Қазақстан-2050» стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауы. 2012 жыл 14 желтоқсан.
2. PISA, PIRLS халықаралық зерттеулер контекстінде оқу сауаттылығын дамыту. Әдістемелік нұсқау. Развитие грамотности чтения в контексте международных исследований PISA, PIRLS. Методические рекомендации. – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2014. – 80 б.
3. Жақыпжанова А.С. «Оқылым дағдысы және оны дамытудың тәсілдері» // «КазГЮУ Университеті» АҚ Хабаршысы. «Филология ғылымдары» сериясы». № 15-16(29-30). Астана, 2016. 2018б. Вестник АО «Университет КазГЮУ». Серия «Филологические науки». ISBN 9965-513-84-8
4. Қозғанбаева М.Т. «Назарбаев Зияткерлік мектептерінің қазақ тілін оқыту тәжірибесінен: айтылым, тыңдалым, оқылым және жазылым коммуникативтік дағдыларын дамыту жолдары» // «КазГЮУ Университеті» АҚ Хабаршысы. «Филология ғылымдары» сериясы». № 15-16(29-30). Астана, 2016. 2018б. Вестник АО «Университет КазГЮУ». Серия «Филологические науки». ISBN 9965-513-84-8

Ольга Циганенко
(Херсон, Украина)

ДО ПИТАННЯ ПРО АНГЛІЙСКУ МОВУ У ЗАБЕСПЕЧЕННІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТОРГІВЕЛЬНОГО ФЛОТУ

Необхідність у мові всесвітнього спілкування не тільки в області дипломатичних відносин і політичного співробітництва, а й у всіх інших областях, особливо в системі транспорту та комунікацій, стала відчуватися ще задовго до виникнення інформаційного суспільства та глобалізації світової економіки. Ефективна комунікація в міжнародній морській навігації між кораблем і берегом і між кораблями була б надзвичайно ускладнена без прийняття єдиної мови комунікації та спеціальної мовної підготовки екіпажу до зарубіжних плавань. Міжнародна морська навігація була першою областю міжнародних контактів, де морські держави визнали необхідність загальної мови комунікації.

У зв'язку з тим, що до середини XIX століття Британська імперія стала найбільшою морською державою, що відобразилося в популярній поетичній метафорі «Britannia rules the waves» (Британія править хвилями), англійська мова ще задовго до прийняття міжнародного законодавства, що регулює міжнародну морську навігацію, стала міжнародною мовою морського плавання, і морські простори стали

першим єдиним мовним простором. Роль англійської мови в якості спільної мови морської комунікації була пізніше закріплена законодавчим чином.

Так, в 1973 році Комітет з безпеки на морі Міжнародної морської організації (International Maritime Organization, IMO) прийняв на 27-й сесії постанову, в якій було прописано, що в разі виникнення мовних труднощів для навігаційних цілей повина використовуватися спільна мова, і цією мовою має бути англійська. Слідуючи цьому рішенню, експерти IMO (IMO) розробили стандартний словник морської навігації (Standard Marine Navigational Vocabulary, SMNV), який був прийнятий в 1977 р. Робота над словником тривала з урахуванням всіх основних вербальних комунікацій, які вимагаються безпекою морського плавання. В результаті був розроблений стандартний фразеологічний словник морської комунікації IMO, який був прийнятий Асамблеєю Міжнародної морської організації в листопаді 2001 р. в Резолюції A.918(22) [1; с. 3].

Словник не призначений для обов'язкового використання, передбачається, що в результаті постійного використання словника на судах і в берегових навчальних закладах фрази і терміни з нього стануть повсюдно прийняті мореплавцями. Тому фразами і термінами словника рекомендується користуватися якомога частіше, надаючи їм перевагу над іншими фразами такого ж змісту. Словник складений на основі англійської мови [2; с. 7]. В даний час обов'язкове знання стандартних фраз контролюється положеннями Міжнародної Конвенції про підготовку і дипломування моряків та несення вахти.

Знання англійської мови потрібне для сертифікації офіцерів у багатьох країнах. Для ефективної роботи на будь-якій посаді моряк повинен мати не тільки базові знання англійської мови, але також знання ультраспеціалізованої лексики і термінів, які вживаються на борту судна кожен день. Саме тому в сучасних морських навчальних закладах великий ухил робиться на навчання англійської мови професійного спрямування.

Будь-який випускник вузу, який спеціалізується в області судноводіння, суднової механіки чи електрики повинен бути компетентним користувачем морської англійської мови. Саме морська англійська мова є їх «робочим середовищем». Близько 90 % торгівлі на земній кулі здійснюється морським шляхом. Для судноплавної галузі, що забезпечує цю діяльність, важливо, щоб загальноприйнята робоча мова (англійська) компетентно застосовувалася для забезпечення безпеки судна, його екіпажу і навколишнього середовища. Даний факт відповідно вимагає від випускників морських навчальних закладів хорошої підготовки з професійно орієнтованої англійської мови, або англійської мови для професійних цілей, якою і є морська англійська мова.

Саме така підготовка здійснюється в Херсонській державній морській академії (ХДМА) – першому морському навчальному закладі України, де курсантам надається якісне навчання морській англійській мові на основі комунікативного підходу, згідно з Модельним курсом 3.17 «Maritime English» IMO та вимогами Міжнародної конвенції про підготовку і дипломування моряків і несення вахти (ПДМНВ).

Відповідно до конвенції усі вахтові офіцери (штурманської вахти або вахти в машинному відділенні) повинні добре володіти розмовною і письмовою англійською мовою. Старші офіцери з функціями на рівні управління також повинні говорити і писати англійською, оскільки ця вимога відноситься до попереднього рівня відповідальності. Рядові моряки, що входять до складу штурманської вахти, мають бути здатні виконувати команди, що подаються англійською мовою. Члени екіпажу, що допомагають пасажиром в надзвичайних ситуаціях, мають бути здатні висловитися по пов'язаних з безпекою питанням англійською мовою або на мові, якою володіють пасажиром і інший персонал судна. В наші дні, коли існують багатонаціональні і багатомовні екіпажі, не можна недооцінювати важливість того, щоб екіпаж володів загальною і всім зрозумілою мовою [5, с. 54].

Морська англійська мова характеризується таким же чином, що й інші різновиди професійно орієнтованої англійської мови (особливо мови для технічних або юридичних цілей) в сенсі однозначності і точності його лексичного складу, з одного боку, і лексичної розмитості – з іншого.

Морська англійська мова, на думку С. Cole, В. Pritchard, Р. Trenkner [4, с.14], є свого роду комплексом реалізацій англійської мови, який:

а) відноситься до певного морського оточення або фону (в процесі судноводіння, при вирішенні ситуацій небезпечного зближення суден, запитах про постановку судна на швартування або відшвартовку і т.п.) при проведенні вантажних операцій і т.д.;

б) використовується в певному контексті або ситуаціях (на борту судна або в порту; на березі в доці і т.д.);

в) передбачає участь представників певних судових або берегових мовних спільнот;

г) використовується в ситуаціях спілкування, пов'язаних з різними обставинами роботи в морі; коли на успішність комунікації впливають різні чинники (при отриманні або відправці радіотелефонних повідомлень, усній взаємодії в рульовій рубці і т.д.);

д) використовується і формується за певних соціолінгвістичних обставин (специфічна взаємодія між тим, хто чує і говорить при забезпеченні радіотелефонних переговорів, яка часто здійснюється в умовах стресу або навіть паніки).

Для штурманів англійська мова є більш важливою, ніж для інших членів екіпажу, адже англійською мовою вони спілкуються з судами, які проходять поруч, береговими станціями та членами екіпажу. І на всіх

судах навігаційне обладнання містка експлуатується англійською мовою. Так само більшість карт світу читаються англійською мовою [3, с. 4].

Слід також зазначити, що на морі, крім вербальних, використовуються невербальні і семіотичні системи, мова знаків і паралінгвістичні елементи, як: попереджувальні знаки і таблички на палубі, в машинному відділенні, інших приміщеннях, маркування буїв і берегових знаків, звукові сигнали і т.д. Незалежно від того, в якій формі (усній або письмовій) вони застосовуються, це надійні засоби комунікації, які використовуються як на борту судна, так і між судами, судном і береговими об'єктами.

Англійська мова також є основним засобом спілкування учасників мовного процесу, що представляють багатонаціональну багатомовну аудиторію, що складається з представників різних культур, як на судні, так і на березі. Можна стверджувати, що спілкування англійською мовою в портах, доках, на фарватерах, в протоках і міжнародних морських шляхах здійснюється між учасниками комунікації, які не є носіями мови. Тобто людьми, для яких англійська мова є іноземною. Таким чином, морський англійська мова є не що інше, як «лінгва-франка» морського співтовариства.

Про роль англійської мови для представників морських спеціальностей можна говорити дуже довго. Безсумнівним вважається той факт, що англійська мова вважається важливою складовою в житті сучасного моряка

Література:

1. Resolution A. 918(22), 29 November 2001 // IMO Assembly 22nd session, Agenda item 9. IMO Standard Marine Communication Phrases. London: International Maritime Organization, 2001.
2. Стрелков В. П. Стандартные фразы ИМО для общения на море. - Центральный научно-исследовательский и проектно-конструкторский институт морского флота, 2002. - 372 с.
3. Ивасюк Н. А., Мореха Н. В. English for Maritime Cadets.-Феникс, 2005.- С. 3–4.
4. Cole C., Pritchard B. and Trenkner P. Maritime English Instruction – ensuring instructors' Competence. IBERICA Journal, 2007. – 14 с.
5. ПДНВ Руководство для моряков.- Международная федерация транспортников, 2010. – 54 с.